

Bahagi 101.

701
791

EMLÉKBESZÉD

MELYET

HAZÁNK NAGY BÖLCSE,

DEÁK FERENCZ

FELETT

A LELKE ÜDVEÉRT

A NAGYVÁRADI KEL. SZ. KATH. SZÉKESEGYHÁZBAN

FOLYÓ ÉVI FEBRUÁR HÓ 12-KÉN,

MÉLTÓSÁGOS OLTEANU JÁNOS

MEGYÉS PÜSPÖK ÁLTAL TARTOTT

ENGESZTELŐ SZENT MISE-ÁLDOZATTAL

ÖSSZEKÖTÖTT

G Y Á S Z Ü N N E P É L Y

ALKALMÁVAL MONDOTT

PAPPFY JUSZTIN

pápai kamarás, cz. főesperes, kel. sz. kath. román finőveldei aligazgató,
főgymnásiumi tanár, sz. széki ülnök.

NAGYVÁRAD.

NYOMATOTT HOLLÓSY LAJOS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1876.

EMLEKBESED

MEGÍRT

HAZÁNK NAGY BÖLCSÉ

DEÁK FERENCZ

MEGÍRT

A LELEK ÜDVÉÉRT

A NAGYVÁRADI KELL. SZ. KATH. SZÉKESÉGHÁZBAN

FOLYÓ ÉVI FEBRUÁR HÓ 12-KÉN

Mertősségos QLTANU JÁNOS

MEGÍRT PÜSPÖK ÁLTAL TARTOTT

ENGESZTELŐ, SZENT MISE-ÁLDÓZATTAL

ÖSSZEKÖTÖTT

GYASZÚNIFÉLY

ALKALMAVAL MEGÍRT

PÁRBY JÓZSEF

Magyarországi Keresztény Munkások Társaságának kiadása. Budapest, 1878. évi február hó 12-én tartott szentmise-áldozattal.

NAGYVÁRAD.

NYOMTATOTT BOLDOZTALOS KÖNYVNYOMDÁBAN

1878.

I. BEVEZETÉSÜL.

A gyászhirre, hogy megszűnt dobogni a legnagyobb szív, hogy *Deák Ferencz*, a haza bölcse, nincs többé; mintha összecsaptak volna a világ összes fájdalmai e haza feje felett.

Az ország polgárai, az ország legelsőbb emberével, a koronás királylyal, s az ország legnemesebb asszonyával, királyasszonynyal élükön, mintegy versenyre kelve siettek megkoszoruzni a halálban, kit dicsőség babérjával koszoruzottan tiszteltek és csodáltak életében.

Az ország bölcse s atyja, „*az ország halottja*“ lön; s im a művelt világ összes államaiban élénk visszhangra talált országos fájdalom s kegyelet oly páratlanul ünneplés alakban tűnik fel a nagy halott gyászravatala felett, hogy méltán vélnők, nem halandó földi lényt kísér ki a végtisztelet a halál gyászos útján az enyészet setét birodalmába; hanem halhatatlanság osztályrészese ünnepli győzelmi pálmaággal kezében diadalmas bevonulását az örök dicsőség pantheonjába!

A gyászkiséretben, melyet oly nagyszerűvé varázslát az általános részvét, s melyben egy ország haladt megsebzett vérző szívével, mintegy vigasztalhatlan fájdalommal lánczait vonszolva maga után, hazánk *biboros egyháznagyja*, a gyászszertartást személyesen teljesítő *herczeg primás* oldala mellett, ott áll a egyházi teljes díszben, tényleges részt véve a gyászszertartásban szeretett főpásztorunk, a nagyváradi kel. sz. kath. egyházmegye püspöke, *Olteanu János* ő méltósága is, kinek hazafias működése tiszteltté tévék nevét szerte e haza polgárai előtt, s kit az első között szemlélünk mindenütt, hol a haza sz. ügye áldozatot követel a haza oltárára; a szomorú kötelesség e gyengéd alakjában akarván leróni úgy saját mint egyházmegyéje nevében

is határtalan kegyelete adóját a halhatatlan férfiú emlékének, kit nem csak mint a haza bölcsét s a honfiai önzéstelen erények jelképét, megtestesülését tisztelt s csodált; de ki őt a személyes vonzalom s megbecsülhetetlen barátság annyi s oly kitüntető jeleivel elhalmozva, szorosabban szívéhez fűzvé, s örök hálára kötelezvé.

Székhelyére visszatérve, híven hazafias szíve ösztönszerű sugallatához, meleg érzelemtől s finom politikai tapintattól átlengett, fennkelt szellemű *körlevélben* tolmácsolá a főpásztori gondjaira bizott megyei papságnak a haza pótolhatlan veszteségét, s e veszteség feletti megmérhetlen fájdalját, a nagy halott lelki üdveért, s emléke méltó megdicsőítésére ünnepélyes gyász-istenítiszteletet rendelve el megyeszerte.

„*Verum hoc patri dicenda relinquimus*“ (S. Chri-
sost. Hom. de b. *Philogonio*.) De halljuk magának,
szeretett főpásztorunknak a *körlevélben* nyilvánuló ke-
gyeletteljes atyai szavait, melynek hű szövege im így
hangzik:

Krisztushan kedvelt Testvéreim s Fiaim!

Megszüntek im az isteni gondviselés irgal-
mából a nehéz szenvedések, melyekkel régóta
kénytelenítettett küzdeni hazánk nagy férfija
Deák Ferencz, ki a halál fájdalmai által
megtörve, m. h. 28-án adá vissza lelkét terem-
tője kezeibe.

Az általános bánat s keserü levertség, mely
vallás s nyelvkülönbség nélkül az ország összes
gyermekeinek szívét elfogá; a mély gyásznak
a királyi trónus magaslatáról eddig még nem
látott alakban nyilvánult lélekemelő jelei; az
európai sajtónak részvétteljes nyilatkozatai; de
mindenek felett a nagy hazafi temetésének
gyászünnepélye s az országos részvétnek ezt
megelőző, szívet s lelket megindító jelenetei
fennen hirdetik, mily rendkívüli, mily pótolhatlan
veszteségünk!

Ő Felsége, urunk s apostoli királyunk Deák F. halála által elveszté legbölcsebb tanácsosát, kinek a legkegyeletesebb alattvalói hódolat s páratlan önzetlenség sugallták tanácsait. A haza joggal siratja benne legnagyobb s leg-hivebb fia elvesztét, minőt nem táplált még immár a legkeserűbb fájdalomtól emésztett anyai kebelén.

Az ország népei méltán gyászolják benne legigazságosabb s legméltányosabb pártfogójukat. Az egyház pedig zokogva kesereg azon fényes nevü hive felett, ki életében védpaizsa vala, a halálra való áhítatos elkészülése által pedig utánzandó példaképül ragyog az utókor szemében.

Valóban, mily megrendítő s rendkívüli lehet egy ily férfit elvesztése, kinek gyászravatalánál egy nemzet térdel koronás fejedelmével, gyászban, fájdalomban egyesülten.

Azon erős hitben, hogy ti is Krisztusban kedvelt testvéreim s fiaim! osztoztok a legdrágább honfitársunk elvesztése feletti általános gyász s fájdalomban, magam is leverten siettem a gyászeset színhelyére, hogy nevetekben is kifejezést adjak az elvesztése feletti zokogó vigasztalhatlan fájdalomunknak; s azon meggyőződésben kísértem porhüvelyét az örök nyugalom csendes helyére, hogy lelkeitekben ti is velem egyesülve ajtatos fohászaitokkal követtétek az elköltözött bölcsnek áldott hamvait.

Két egyháznagy társaságában temettük el az újabb korszak legnagyobb emberét.

Lerovandók mi is részünkről az elismerés hálaadóját, mellyel az elköltözött nagy államférfiu hervadhatlan érdemeinek tartozunk, s

melyet osztatlan részvétellel tesz le ravatalára az ország; atyai szeretettel kérünk fel titeket Krisztusban kedvelt testvéreim s fiaim, hogy példámhoz képest az ezen levelem kézhezvételétől eső legközelebbi szombaton egyházmegyém minden templomában ünnepélyes engesztelő szent misét szolgálatok feledhetlen bölcsünk lelke nyugalmáért, mely gyász-isteniszteletben való részvételre, annak a boldogult nagy nevéhez érdemes külső emelésére, a helyben székelő minden egyházi, világi s katonai hatóság hivatalos tisztelettel felkérendő.

Nagy elismeréssel fogadjuk, ha illető testvéreink ez alkalomból a néphez intézendő rövid beszédben ecsetelve a nagy férfiú életét s gondviselészerű küldetését, a boldogult nagy államférfiu utánzására buzditandják hiveiket, főleg az ő kiváló két erényében: hogy t. i. minden körülmény között legdrágább örökség gyanánt örizzék sziveikben Ő Felsege a császár és apostoli királyunk, s a magas uralkodó ház iránti rendithetlen hűséget; s aztán mindenek felett gondos kézzel ápolják s fejleszszék kebleikben a szeretet, ragaszkodás s hűség érzelmeit közös hazánk, ama anyánk iránt, a mely nem tesz, nem szabad, hogy tegyen különbséget hű fiaik között; hanem egyenlő gyöngédséggel karolja fel s szoritja ugyanazon szeretettől dobogó keblére mindnyáját; mely azonban más részről iszonynyal kell, hogy taszítsa el magától azon elfajult gyermekeit, kik szentségtelen kézzel szándékolják széttépni a keblet, mely őket nevelé.

Serkentsétek ez alkalomból szeretett testvéreim hiveiteket, hogy az evangelium szellemében

kerülve a közügyre annyira veszélyes pártverseny-
gések tusáit, igyekezzenek a haza szolgálatában
egy testté összeforrva, legjobb s legbensőbb
egyetértésben s szeretetben élni más nyelvű s
más vallású testvéreikkel; mert a hazának, épen
a jelen végzetes körülmények között, sokkal
inkább szüksége van, mint talán bármikor eze-
lőtt, minden fiainak legszorosabb közreműködé-
sére s összhangzatos támogatására.

Kérjük Istent, hogy a feledhetlen Deák
Ferencz sirjánál szünjék meg a vak egyenet-
lenség s visszavonás, s áraszsza Isten mindnyá-
junk felett a testvéries frigyesség s egyetértés
ajándékát, s mindenek felett a fiúi szeretet ér-
zelmeit drága hazánk, Magyarország iránt; mely
vajha virulva éljen örök időnkig, miként enyé-
szetlenül élni fog századok során nagy bölcsünk
Deák Ferencz emlékezete!

Kelt Nagyváradon, 1876. febr. 8 án.

Jóakarótok:

János püspök s. k.

Méltón eme körlevele magasztos szelleméhez, mint
jó pásztor, vonzó példát adandó megyei papságának,
az országos nagy halott lelki nyugalmaért s áldott em-
léke minél fényesebb megünneplésére maga is tartott f.
é. február hó 12-ikén székesegyházában, a gör. kath.
román finöveldei énekkar s a nagyváradai dalárda közre-
működésével, a katonai, állami, megyei s városi ható-
ságok, tanintézetek, egyletek s a város minden rangu
s vallású polgárainak az Ur házát zsufolásig betöltő
tömeges részvéte mellett, *engesztelő sz. mise-áldozattal
összekötött lélekemelő gyászünnepélyt*, a sziveinket has-
gató belső fájdalomnak jelképeül, szokott bőkezűségével
tetemes költséggel gondoskodva, az Ur hajlékának az
országot elborító keservhez illő külső berendezéséről s
gyászos feldiszitéséről.

Kegyes főpásztorunk kitüntető megbizása folytán,

alulírtnak jutván a megtiszteltetés, a haza feledhetlen bölcse *Deák Ferencz* felett a jelen volt nagy közönség előtt magyar „*emlékbeszédet*“ tartani, azon vigasztaló meggyőződésben, hogy mint sz. *Maxim* mondja: mindaz a mi tehetségünkhöz képest tiszta s őszinte szívből származik, jóllehet a nagy szellemek remekeihez mérve parányinak látszik, kedves és szívesen fogadott ajándék Isten szemeiben („*Deo enim gratum et acceptum est, quidquid pro viribus puro et sincero animo datur; etiamsi cum magnis collatum videatur exiguum*“, — *S. Maxim* Abb. De eccles. *Mystagogia*); engedve ugy kegyes főpásztorom, mint barátaim s ismerőseim csekély személyemet annyira megtisztelő felhívásának, két helybeli lap hasábjain már közölt imez emlékbeszédemet, gyarlóságai kiméletes bírálatának reményében, ezennel külön füzetben a nagyérdemű közönség kezeibe tiszteltetlemmel leteszem.

Szolgáljon az kised nefelejtsül a nagyszerű emlékoszlopra, melyet a haza hálája emelend nagy fia enyészhetlen érdemeinek.

Nagyvárad 1876. febr. 20.

P. J.

II. EMLÉKBESZÉD.

„A király gyászol, a fejedelem bánatba öltözik; s a föld népének kezei reszketnek.“
(Ezech. VII. 27.) 3 ismét:

„Nem enyészik el emlékezete, s neve ismételtetik nemzedékről nemzedékre. Bölcsességét hirdetni fogják a nemzetek.“ (Ecclesiastic. XXXIX. 13. 14.)

A fájdalom zokogó kitöréseiben, melyek zugva járnak be az ország határait, nem ismertek e reá t. gyászoló hallgatók! a legnemesebb anya, a kesergő haza megrendítő feljajdulására, melynek legdicsebb fia ragadtatott el, melynek szive legbelsőbbje tépetett szét? mely koszorujától megfosztott homlokkal, összekulcsolt kezekkel, majd a fájdalomtól megbénultan, majd a fájdalom viharával panaszos ajkain, ott térdel, ott esd, ott kesereg legdrágább gyermeke ravatalánál, mintegy boldogsága romjain?

„*Mater tua leaena*“ (Ezech. XIX. 2.) Van a haza e zokogó bánatában valami oly rettenetes hangja a halálra sebzett oroszlán végvonagló feljajdulásának, mértékfeletti fájdalomának, hogy nincs a természetben, a mi azt utánozhatná; hogy a hegyek kőszikláit is, ha érezni képesek lennének, összeborzadva megindulnának. „*Si non ad homines, verum ad saxa et ad scopulos haec conqueri et deplorare vellem; tamen omnia muta atque inanima, tanta et tam indigna rerum atrocitate commoverentur.*“ (Cic. De Supplic.)

Nem sirás, nem zokogás, — csuklása ez a halálra sebzett legnemesebb anyai szívrnek, a haza szívének.

S im kiket vallás és nyelv, érdek s pártnézet elválasztanak, vele sirnak, vele keseregnek gyermekei, testvérek a fájdalomban.

Vélnéd, kietlen, rideg temetővé változott át ez egész ősi föld, melynek borongó légkörében, vigasztalhatlan özvegy s reménytelen árvák, a haza s népei, mint egy nagy gyászalak tévelyegnek tántorgó léptekkel, fel-fel-sirva, fel-felzokogva, míg zivatarrá válik a panasz ajkaikon, mely átszáguldva az ország határait a legtávolabb partokig, egy világnak hirdeti a megrendítő hirt, hogy *Deák Ferencz* a bölcs, *Deák Ferencz* az igazságos, *Deák Ferencz* hazájának *Aristidese*, *Solonja*, *Catója*, *Cincinatusa*, hazájának patriarchája, látnoka, apostola, hazájának mindene! nincs többé.

S im, melyet megszoktunk méltóság fényétől körülragyogva látni, mély gyászba öltözik a királyi trón, melynek magaslatáról mintegy az országot ért végtelen csapás nyomasztó terhével vállain, alászáll a király, hogy részvevő bánatával egy haza fájdalomát felmagasztalja, megszentelje. „*A király gyászol, a fejedelem bánatba öltözik.*“

S miként ég szeméből harmat a virág kelyhére, úgy hullnak a legtisztább szemek egéből, királyasszony szemeiből a sajtó fájdalom könyei a nagy halott hideg arczára; talán égető tűzök visszavarázsolja még a megdermedt tagokba az élet melegét, s felébred, s visszajő még drága övéi közé, új életre, új élet örömeire!

Hajh! hába való remény. Gyöngygyé fagynak oda királyasszony bánatos könyei a nagy halott jéghideg arczatán, hogy azokat a királyi kegy s nagyrabecsülés maradandó emlékeül magával vigye a tulvilágba, az örökkévalóságba.

És midőn én itt állok szomorú hallgatók! a lesújtó fájdalom hatása alatt, az Ur oltára előtt, melynek árnyaiban csak imént mutattatott be Istennek, egyházmegyénk koronás feje, püspök-atyánk által a szeplőtlen bárány vérnélküli áldozata, engesztelésül feledhetlen nagy bölcsünk lelki üdvéért, örök nyugalmaért; engedjétek meg, hogy nagy neve megünneplésére, gyenge tehetségeimhez képest egyes jellemvonásokat, mint megannyi apró töredékeket szedve össze dicső alakjából, *felelevenítsem még egyszer szemeitek előtt drága arczképét* halhatatlanságtól körül sugárzott dicsőségében; s *kifejezést adva a pótolhatlan elvesztése felett szíveinket tépő tengermélységű fájdalomnak, példányképül ra-*

gyogtassam elöttetek a haza önzetien szolgálatában fel-
emészített életét, s élete magasztos példáját, hogy tiszta
erkölcei remek példányának látásán lelkesült elhatáro-
zásra keljen szivünk: szeretni, szolgálni gyászos anyán-
kat, a hazát úgy, mint azt ő szerette, ő szolgálta.

Oda tűzöm ez igénytelen beszédet gyászos cyprus-
lomb gyanánt, hálánk, kegyeletünk s bánatunk örök
jeléül amaz örökzöld koszoruba, melyet érdemei fontak
halántékai körül.

De mit akadozol nyelvem? „Á, á, á, Uram Isten!
— kiált fel a látnok a küldetése felelőségétől visszariadt
lelke aggályában — *ime nem tudok szólni, gyermek
vagyok én.*“ (Jerem I. 6.)

Érzem magam is, mélyen érzem az isteni látnokkal
tehetlenségemet, mely ónsulylyal a földhöz visszatart.
„Á, á, á, Uram Isten! *ime nem tudok szólni, gyermek
vagyok én.*“!

Oh jer Sz Lélek Uristen! jer, szállj le fénylakodból
gyenge ajkaimra, lövelj magasabb erőt gyarló keblembé,
s segíts malasztoddal kegyelmesen.

I.

„Tu quis es?“ (Ján. I. 19.)

Ki vagy te csodák férfia! ki mint egykor Mózes
népét a pusztában, 40 évi nyilvános pályádon, államfér-
fiúi éles belátással, szirtek s zátonyok ezer veszélyei
között, biztos karral vezérléd a haza süllyedező hajóját
az ígéret földé, a boldogság s jólét óhajtott kikötője
felé? ki új hitet, új törvényeket, új erkölcsöket adál
egy reményvesztett haza népeinek!

Ki vagy te óriás törpék századában! ki a korszak
romlott légköréből kiemelkedve, szédítő magasságban,
melyre felve s álmélkodva tekinténk fel mi föld gyenge
szülöttei, egy magad által magas helyeden, mélyen
alattad látva elvonulni az események folyamait?

„Tu quis es?“ Ki vagy te dicskőr övezte vértanu!
Ki nem rohantál a belgrádi hős, Dugovics Titus példá-
jaként toronymagasságból a tátongó mélységbe a hazáért,
magaddal ragadva a haza ellenségét a halálba, hogy a
haza szabadságát élted árán megmentsed; hanem ki
küzdelmes évek hosszú során a hazának, a haza bol-
dogságának s dicsőségének szentelve minden gondola-

taidat, szived minden dobbanásait; ki a haza fájdalmait hordva nagy lelkedben, a haza szolgálatában, jövője fölötti folytonos aggodalomban emésztve fel pihenni nem tudó fényes tehetségeidet; ki áldozatból élve, áldozattal táplálkozva, életedet egy folyton meg-megújuló áldozatul téve le a haza oltárára; a dicsőségnél, melyet Tibur lantosa e szavakkal hirdet a századoknak: „*Dulce et decorum est pro patria mori*“ (*Hor. od.*) nemes honfi szivhez méltó gyönyörérzet és diszes erény, halálba rohanni a hazáért; e dicsőségnél sokkal fényesebb dicsőség koszorújával, ama vértanúság babérával ékítéd homlokodat, melyet Milano nagy erényü püspökével, Szent Ambrussal méltán magasztalhatunk „*novum martyrii genus*“-nak, a vértanúság szokatlan új nemének. (*S. Ambros. De martyr. S. Agnes.*)

Ki vagy te legyőzhetlen hős! ki nem vezettél se-regeket győzelemről győzelemre, diadalhordó szablyával vésve be nevedet a történelem érczlapjaira, mint egy *N. Sándor*, egy *Caesar*, vagy *Hannibál*; hanem odavetve magadat az ellentábor ostromló nyilainak, egy magad fogtad fel s háritád el a haza szivétől gyilkos csapásaikat; mint az ó-kor *Horatius Coclese*, ki míg Róma népe gyáva futásban keresne az ellenség nyilai elől szégyenteljes menekülést, ő egymaga hősileg megállva, *Livius* szerint: „*ingenti pontem occupavit gradu*“, óriás lépéssel az örök városba vezető hidat elfoglalva, rendíthetetlen bástyafal gyanánt, melyről tehetetlenül pattantak vissza az ellenség nyilai, a csapatok előnyomulását visszatartá, s magasztos, önfeláldozó példája által új élet-halálharczra lelkesült honfitársainak diadalát biztosítá!

Ki vagy te bölcsesség mélysége! Ki nem nyitottál tanaid hirdetésére iskolát, mint egy *Plátó* s *Socrates*; s elméd fénye, bölcseséged lángszövévneke mégis millió elmének nyújtott világosságot a sötétségben, s egy nemzetet, egy országot vezetett a bölcsesség csarnokaiba?

Ki vagy te ékesszólás nagy mestere! ki visszaemlékezve a *classicus* író szavaira: „*Vile nefas, patria plus potuisse sua*“, hogy nem honfi erény, hanem honáruló vakmerőség, többet merni a haza erejénél, hig-gadság sugallta szavaiddal, melyek egy felsőbb régióban élő *genius* intő szózataként hangzottak honfitársaid fülei-

be, nem egy honáruló *Catilinát* sujtottál a gyalázat porába, mint a romai forum lángnyelvű szónoka, *Cicero*; hanem egy honáért, hona boldogsága s nagyságáért rajongó elragadtatásában önfeledt népet fékeztl meg az örvény szélén, rohanó lelkesedésében?

„*Tu quis es?*“ ki vagy te századok mérnöke! kibem megszentelt frigyben egyesülvén a bölcsesség a látnok titkos adományával, mintegy a végtelenbe tekintél sas-szemekkel, s egy tekintettel megmérve a századok sorát, nem a jelen ingatag talajára, hanem a jövő biztos alapjára, századok számára építéd nagy szellemed remek alkotásait?

Ki vagy te haza oszlop embere! ki midőn bomlás folyama hervasztá a hazát siralmas enyészetre, nem fakadtál csüggedt tétlenségben bus sirásra beteg teste telett, mint egykor *Marius* Carthago romjain; hanem miként *Aeneas* atyját *Anchisest* Trója lángjaiból, te hatalmas karjaidon kimentéd a hazát a szenvedések tüzéből, sőt mint *Atlas* a földet, vállaidon hordozád azt.

„*Tu quis es?*“ ki vagy te törvény megvesztegethetlen öre! ki legyőzted a hatalmat, nem mint *Brutus* eszközzel, melyre átok tapad; hanem eszközzel, melyet ember s Isten áldása megszentel, a jog s törvény legyőzhetlen fegyverével. Ki a válság pillanataiban, midőn kárörvendve lesék elleneink, hova jut a haza halálos vergődéseiből? midőn a haza legbátrabbjai is kétségbeesve küzdöttek a siker lehetetlenségével; te mint a korona s ország, a fejedelem s nemzet között égből alaküldött közvetítő, a sikerült kiegyezés, a béke olajágát nyujthatád hazádnak; visszaadva elvesztett szabadságát, függetlenségét, helyre állítva elkobozott ezredéves alkotmányát, s visszavezetve azt az európai államok diszes koszorujába; s eszközléd mindezt anélkül, hogy e csodaszerű átalakítás munkájánál füstölgő romok jelelnék lépteidet; a nélkül, hogy legkisebb vérfolt tapadna kezeidhez; csendben, békében, mint a hogy a tartós művek teremni szoktak; a kettőnek, a királyi korona s országnak sérthetlen érdekeit, elévülhetlen jogait akként kiegyenlítve, hogy mig a korona áhitatra gerjesztő fénykörben ragyog a honpolgárok szemében; az ország a korona ótalma alatt jólétben, boldogságban gyarapodjék s viruljon?

Ki vagy te lelkek csodás szelidítője! ki midőn párttusák ingerült vitái s fékvesztett szenvedélyek zajlásai önerejüket emésztő harcba ragadták a felhevült kebleket; egy—egy nyugodt szavaddal, mintha csak *Neptun* ütött volna tridensével a felzudult hullámokra, a dühöngő folyam árjait rendes medrébe visszavezetéd;

Ki vagy te hatalom férfia! kin nem csillogott a királyok pompája, ki nem laktál a világ nagyjainak fényes váraiban; s kinek kezeibe mégis oly hatalmat tett le egy ország bizodalma, minő királyok kezeiben is ritkán összpontosul; s ki midőn hatalmad teljében kényed szerint építhetél vagy rombolhattál; alkothattál vagy semmisíthetél; felemelhettél vagy sujthattál; gyógyíthattál vagy sebesíthetél; mindig csak gyógyítani s felemelni, mindig csak építeni s alkotni igyekeztél, s mindezt a nagy államférfiut jellemző eszélyesség azon szerencsés tapintatával, melyet az író a valódi böseség mértékének hirdet: „*Retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientia modum*“; soha többet nem merve, mint a tényleges viszonyok tanácsolák; soha kevesebbet nem téve, mint a haza sz. érdekei parancsolák.

Ki vagy te jellemtisztaság! ki e világban, melyet már *Tacitus* oly találón a megvesztegetés s romlás szinpadának nevez: „*corrumpere et corrumpi seculum est*“, szenytelenül álltál meg közöttünk, — közöttünk? szenytelenül ragyogtál magasan felettünk, hasonlólag a naphoz, melynek tiszta fényét elérhetlen magasságában földi por el nem homályosíthatja!

„*Tu quis es?*“ Ki vagy te igazság hirnöke! méltányosság nagy tanítója! kire oly méltán illenek a sz. írás magasztaló igéi: „*nullus est ei similis in legislatoribus*“ (Job. XXVII. 22), kihez hasonlót nem mutathatnak fel századok folyamán a honatyák sorai; ki áthatva *Cicero* szavainak igazságától: „*Qui parti civium consulunt, partem negligunt, perniciosissimam rem in civitatem inducunt, seditionem atque discordiam*“ (Cic. de *Offic.*), hogy a mely ország töyvényhozó székéből származott a jog s igazság istenasszonya, s az egyik fél áldozatul dobattik oda az erősebb fél hatalomvágyának, ott az egyenletlenség csirái hintetvén el, felbomlott a biztos s boldog társadalmi együttlét minden köteléke; törvényhozói székekből mindig a társnépek iránti méltányosság

igéit hangoztaták ajkaid, s részrehajlatlan igazságszereteted által a nemes pártfogó, sőt a valódi atya nagyságában, tekintélyében, méltóságában fénylettel e polyglott ország minden népei előtt!

Ki vagy te hazánk büszkesége, bölcsék csodája! kinek magasztos erényeinél csak egy volt, -- csak tenmagad voltál nagyobb; „*Un héros supérieur à sa propre gloire*“ (*Bourdaloue Oraisons funèbres de Louis de Bourbon*); kinél alig tett még valaki többet a valódi dicsőség kivívására, s kinek szívénel mégis alig irtózott még emberi szív annyira a dicsőítés tömjénétől; ki, midőn az elismerés felkeresett, hogy megkoszorozza halhatlan szolgálataidat, küzdelmeid enyészhetlen sikereit, szerényen visszautasítva földi kegy szegény, muló adományait, nagy érdemeid legszebb jutalmára, a hiven teljesített honfiai kötelesség magasztos öntudatára hivatkoznál, melynél a leggazdagabb hon hálája is képes-e becsebb jutalmat nyújtani ünnevelt gyermekének?!

Ki vagy te emberi nem disze, virága! kinek alakjában még a halálban is nagy lelked több nemes vonásának kinyomata ragyog, mint egy *Phidiás* legművészi remekeiben; ki hogy méltón megkoszoruzd egy áldásos életnek a nagy alkotások végtelen érdemeire alapított fényes dicsőségét; a halálra való ájtatos előkészülésed által, az Ur tiszta jegyesével, az egyházzal kibékülve, a hon s emberiség sz. ügyének önzetlen szolgálatában kifáradt, megtört testedet az egyház anyai keblén akarád a sir nyugalma-ra hajtani, mely előtt — a hit jeles bajnoka, *Montalembert* gróf szavai szerint, — az ember midőn meghajol, magasodik; hogy így az egyháztól megáldva, *Jézus Krisztus* isteni Megváltónk kegyelme által megszentelve, kinek nagy lelkét a föld annyi dicsősége be nem tölthetné, méltónak találtassál a mennyei hervadhatlan dicsőség koszorujára, melyet Isten a boldog lelkek örök hazájában választottainak fenntartott!

„*Tu quis es?*“ Óriás törpék századában, ki vagy te?!

II.

Oh ti láttátok, ti ismertétek őt, gyászoló hallgatók! határtalan kegyeletünk, csodálatunk, szeretetünk méltó tárgyát, hazánk nagy fiát **Deák Ferenczet**, kinek

bölcsesége, jellemtisztasága, igazságszeretete, páratlan önzetlensége, honfiúi erénye magasan kifénylett milliók felett; kit millió szem örökös figyelme, millió szív tántoríthatlan bizalma kísért minden szavaiban, minden lépései s tetteiben; kinek tiszta kezeibe, miként *Cicero* hirdeti a római senatusról, egy ország teheté le féltett jogait, boldogságát, szabadságát, óhajtott szép jövőjét: „*Omnes . . . cives . . . omnia sua jura, commoda, totam denique libertatem in vestris sententiis versari arbitrantur.*“ (*Cic. De Supplic.*) kinek fényes nevét szárnyaira vevé a hír, s megdicsőítve széthordá a nemzetek között, hogy a világ, az egész világ lássa, ismerje, tisztelje, csodálja a korszak nagy szülöttét, kiről oly méltán mondhatni, mit egykoron *Plinius* mondott a legjobb császárról, *Trajánról*: hogy a gyermekek ismerték, az ifjak egymásnak mutatták, az öregek álmélkodva tekintének reá; s a kik látták, s ismerték, majd nyugalommal várták a halált, mint a kik elérve életük legfőbb vágyát, immár nincs miért tovább is élniök; majd még csak azután óhajtanak élni, hogy mindig láthassák, szerethessék, csodálhassák: „*Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes . . . prorepere. Alii se satis vixisse te viso, te reperto; alii magis sibi vivendum esse praedicabant.*“ (*Plin. jun. Panegyrr.*)

Láttátok, ismertétek őt. Ismertétek?! Miként a végtelenség szemléletébe, mint szédítő mélységhe belevész látástok; miként a napba bele nem tekinthet szemetek, hogy kifürkészsze rejtett keble titkait; úgy ti soha megismerni, soha megmérni képesek nem lesztok honfiúi erényei mélységét, honfiúi nagy lelke aggályait, vigaszait, fájdalmait, reményeit, küzdelmeit, lelkesültségét, tetterejét, önzéstelenségét, áldozatjait, áldozat-csodáit! Hiába való vágy! szárnyszegetten hullj alá. Nem fogjátok megismerhetni, nem megmérhetni nagy szíve kincseit, mélyeséges titkait, soha, soha!

Nem-e óriás vala ő, kiben mi volt a mi isteni eredet pecsétjét nem viselte volna magán, az emberiség siralmas közös sorsán az egy halandóságon kívül?
„*Quid non divinum habent, nisi quod moriantur?*“
(*Quintill*)

„*Moriantur?*“?! Meghalnak?! Hah! e szóra megdöbben és rángatózva összeszorul szívem; s kesergő

fájdalmamban vigasztalanul sirok fel *Ciceroval*: „*Oh nox illa, quae paene aeternas huic urbi tenebras adtulisti!*“ (*Cic. pro Flacco*) Oh éj, gyászos éj, mely nagy bölcsünk halála által örök fájdalom gyászleplét borítád e hazára! „*Oh nox illa, quam iste est dies consecutus!*“ (*Cic. ib.*) Oh őrangyala hazánknak! mily éj, rettenetes éj vala az, melyre ily nap következze, melyen hiában keresték szemeink, nem láttuk többé felderülni hazánk fényes napját, *Deák Ferenczet!* Oh keserü éjszakák! melyekben egy nemzet állt őrt megdermedt, élettelen tetemed felett, hazánk nagy bölcese, *Deák Ferencz!* siralmas virasztásban. „*Oh excubias tuas miseras, oh flebiles vigilias, oh noctes acerbas!*“ (*Cic. pro. Plancio.*)

Árva gyermekek, árva hazában, csoda-e, ha tépő aggodalommal tekintünk a jövő elé? „*Uram! kihez mennénk?* — kiálta fel *Simon Péter, Krisztus* Urunk iránti sz. elragadtatásában — *nálad vannak az örök élet igei!*“ (*Ján. VI. 68.*) Nála voltak, vele szálltak alá a sir rideg ölébe a bölcseség igéi, tanácsai, ítéletei,

Nem e méltán tör ki elvesztén a haza a panaszhangokra, melyeket *Sophocles* szerint egykoron *Electra* ajkairól sajtolt a fájdalom *Orestes* vélt hullája megpillantásakor: „*Minden oda van! Eltűnt egyetlen napon; mint vihar ragadt el mindent tőlünk a halál; meggyilkolva atyánk. Oh mi szerencsétlenek! Oh szánandó tetem! Oh boldogtalan ut, melyen tönkre menél és bennünket megsemmisítél, igen, megsemmisítél, te drága, drága fő!*“ (*Sophocl. Electra.*)

Ha barbárok duló csapatai törnek reánk, s szentégtelen lábbal taposva a haza sz. földét, feldulják sirjait, anyák emléiről leszakítják kisdedeiket, s lánczra fűzve rabigába hajtják országunk népeit, nem lehetne nagyobb fájdalmunk, mint e fájdalom, mint a fájdalom e tengere, melybe szétzuzott sajka gyanánt alámerül szivünk, s melynél csak az öröm lehetne nagyobb, ha egy csoda által megnyílnának a koporsó zárai, s új élet áradva szét a fagyos sircöröngy alatt hamvadó szivben, a halál visszaadná sötét birodalmából, kit toglyul ragadott el karjainkból, hogy ismét köztünk éljen, nekünk éljen!

Oh! siralmas végzet! Tehát ki nekünk visszaszerzé a hazát bölcsesége által; hálánk, elismerésünk nem

tarthatja meg azt a hazában, a hazának, a haza sz. ügyének?!

Athena számüzte igazságos *Aristidesét*, nem türe meg keblén *Themistoclesét*; méregpoharat nyújtott *babérkoszoru* helyett egy *Phocionnak* s *Socratesnek*. S egy *Scipió* ott tévelyg idegen partokon, átkot szórva Rómára, mely őt kebléről eltaszítá, s mely még hamvait sem bírhatá: „*Ingrata patria! nec ossa mea habeas*“.

Es mi, kik ha idegen távol föld szüli, s nem türi vala keblén a nagy bölcset, diadalágakkal siettünk volna elé, s kitárva előtte hazánk kapuit, leraktuk volna lábaihoz földünk kincseit, csakhogy közénk jöjjön, köztünk maradjon, mienk legyen; mi, kik mint korunk egy hires írója, *Walter Scott* mondá Anglia nagy fia, *Pitt* halálakor: habár hatalomvesztetten, oly szivesen láttuk volna őt köztünk, hogy legalább mint néma ör a magas dombon örködnék sz. érdekeink s jogaink felett; s ha ármányt s vést lát közelíteni, kúrte harsány szavával felébressze, felriassza a hon polgárait; mi el veszítsük őt örökre?! Az őrt a magas dombon ne lássuk? Kúrte ezüst hangját ne halljuk-e többé, soha, soha?!

Oh háladatlan ország! mely ily férfiut képes lenne kebléről eltaszítani; oh boldog ország! mely az elüzöttet kebléhez öleli. Oh hazám! szerencsétlen hazám! mely birtad, s örökre birni akartad őt, s mégis elvesztéd! „*Oh terram illam beatam, quae hunc virum excoeperit; ingrata, si ejecerit; miseram, si amiserit!*“ (*Cic. pro Mil.*)

Életnek kérlelhetlen ellensége, oh halál! nem remegtek-e karjaid, midön gyilkos szándékkal közeledél a nagy élethez, hogy fagyos leheleteddel kioltsd? Nem indított e irgalomra a tudat, hogy nem egy ember, nem egy hazafi, nem egy böles; hanem a szabadság s haza közügye esik el benne mérges gyilkodnak áldozatául? „*Non tu Gavius, non unum hominem, nescio quem civem Romanum, sed communem libertatis et civitatis causam in illum crutiatum et crucem egisti*“ (*Cic. de Supplic.*)

Vagy teljék hát kedved szivtelen játékodban szivtelen halál! Űsükd le a némaság záraival örökre ajkait, fagyaszd jegeczczé szemeit, kösd le az enyészet kötelékeivel kezeit s lábait, s ragadd el őt magaddal merre

kegyetlen kényed vonz; nincs, nincs setét birodalomban oly rejthely, honnan mint egykor a Curiatiusokon vívott fényes győzelme után, a Curiatiusok egyike, mint kedvese felett kesergő tulajdon nővére legyilkolásaért népitélet elé állított honszabadtó *Horatius* védelmére, atyja oly büszkén, oly szépen mondá: honnan vissza ne követeljék őt az enyészettől dicsőségei?! „*Quo enim ducere hunc potestis, ubi non sua decora eum a tanta foeditate supplicii vindicent?!*” (Livius I. 26.)

Avagy meghalhat-e az, kinek bár merre tekints szét e hazában, minden halhatatlanságát hirdeti? Meghalhat-e az, ki nagy szelleme kinyomatát ráüté a kor legnagyobb alkotásaira? kinek ugyan annyik s oly dicsők voltak diadalai, mint a mennyik, s a mily nagyok voltak küzdelmei, áldozatai? kinek közel félszázados működése, a haza közel félszázados története, dicsősége? Nem-e a „*koporsóból kitör, és eget kér?!*” (Berzs.)

Összetörhették szobraimat — mondá büszke öntudattal egykor *Demetrius Phalereus* a hálátlan áthenabelieknek, — de nem semmisíthették meg soha érdemeimet, melyekért nekem e szobrokat emelték.

S ah! mintha látnám, mint kiállt le diadalhangon hazánk őrangyala a magasból a nagy bölcsünk sirja felett tomboló halálnak: összetörhetted e szobrot, szétbonthattad e porhatag agyag alkotmányt; de nem fogod elrabolhatni, nem megsemmisíthetni soha magasztos érdemeit, századokra átragyogó dicsőségét!

Boldog hon! mely emlőiden tápláltad, mely fiadnak nevezhetéd őt; mert századok jönnek, századok tűnnek el, trónok roskadnak össze, birodalmak válnak romokká, elporlik, földdé lesz a szobor, melyet hálás nemzedék emel sz. emlékül áldott hamvainak, enyészet terülhet el szerte köröttünk; de *Deák Ferencz* neve, enyészhetlen érdemei fényében, mint arany csillag fog élni a halhatatlanság egén, századokról századokra lövelve sugarait. *Nem enyészik el emlékezte, s neve ismételtetik nemzedékről nemzedékre. Bölcsességét hirdetni fogják a nemzetek.* (Ecclesiastic. XXXIX. 13. 14.)

„*Dicsőség Istennek a mennyekben!*” (Luk. II. 14.)
Dicsőség az erénynek legmagasztosabb, mert isteni jutalma a földön. Dicsősége az, melynek lépcsőin felszállt ő tőlünk az örök hir fényes egére; s nem-e dicsősége

az, mely őt a haláltól az életnek visszakövetelve, megtartá őt nekünk, meg e hazának, — e hazának? mely őt a nemzeteknek örök időkre megtartá? *Ex omnibus praemiis virtutis, si esset habenda ratio praemiorum, amplissimum esse praemium, gloriam. Esse hanc unam, quae efficeret, ut absentes adessemus, mortui viveremus; hanc denique esse, cuius gradibus etiam homines in coelum viderentur adscendere.*“ (Cic. pro Mil.)

III.

Ugy de élni fog ő közöttünk csak dicsősége meg közelithetlen fénykörében? Kidől a fa, s im új élet sarjadzik fel megkimélt gyökereiből. Élni, örökre élni fog ő közöttünk, *élete elragadó példájában*, melyet itt hagyott, melyet nekünk hagyományozott mint drága ereklyét, mint a honfiu erények termékeny kertjét, mint az önzetlen hazaszeretet magasztos iskoláját.

Látom szemeim előtt, látom sz. Ambrus püspököt, a mint a nagy Theodosius császár gyászravatalát zokogva körülálló nép fájdalmát e szavakkal vigasztalja: Enyhüljön fájdalmatok! szünjenek könyeitek. Nem, a nagy császár nem távozott el egészen körünkből; itt hagyja, maga helyett nekünk hagyja gyermekeit (*Honorium* és *Arkadium*), kikben őt magát kell felismernünk s tisztelnünk, kikben őt magát birjuk. „*Ergo tantus imperator recessit a nobis? non totus recessit. Reliquit enim liberos, in quibus eum debemus agnoscere, et in quibus eum cernimus et tenemus.*“ (S. Ambros. Panegyrr.)

Szerencsés én! ki a gyász e keserves napjaiban, midőn mint roppant hegy szakadt vállainkra a hazánkat ért pótolhatlan veszteség csüggesztő tudata, a sziveiteket emésztő fájdalom némi enyhítésére, e vigasztaló szavakat kiállthatom le hozzátok e sz hely magaslatáról: kinek könyeitekkel áztatjátok ravatala uszályát, nem, nem távozott el egészen körünkből Köztünk él, köztünk ragyog; mienk, nekünk maradt *élete magasztos példája*, buzdító tanuságul, lelkes követésül, nemzedékről nemzedékre!

S én a mint szemeim előtt látom fényleni e példát egész magasztosságában, vonzó, elragadó, termékenyítő teljes erejében, nem fojthatom el magamban a kérdést, melyet egykoron a *Deciusok* halálakor a

quiritesek tettek volt fel maguknak megoldásra: „*Utrum civitas utilius Decios duces habuerit, an amiserit? Quoniam vita illorum, ne vinceretur obstitit; mors fecit, ut vinceret?*“ Ha vajjon a nagy bölcs életéből avagy halálából áradt e szét több áldás a hazára? Élete megmenté, s halála? halála drága örökségül nekünk hagyott elragadó példája által diadalra, dicsőségre vezérlendi a hazát!

Ne adják az egek! hogy valaha bekövetkezzenek az elkorcsulás gyászos napjai e hazára; de ha ugy lesz, hogy kivész egykoron e haza földéből a jónak s erénynek minden magva; hogy sem hit, sem remény, sem szeretet, sem kötelességérzet, sem szabadság s függetlenség iránti nemes lelkesedés, sem igazság, sem szemérem, sem önzetlen feláldozó szeretet nem találva többé termékeny talajt, végkép kivész e haza földéről, megérlelve azt az enyészet kárhozatára; *Deák Ferencz* hamvaiból, élete ragyogó példájából mintegy termékeny veteményes kertből, mind ez erényvirág még újból kihajthat, s lesz, mi lesz? s lesz, hogy mint egykor Noé bárkájából, új élet fog szétáradni a hon térein, új tenyészetre, új virágzásra!

„Példát adtam nektek!“ (Ján. XIII. 15.)

Vajha az ő magasztos példájának varázsereje, egy testté, szétválhatlan testté forrasszon össze mindnyájunkat az Ur felkentje, Urunk, apostoli királyunk s a felséges uralkodó ház iránti határtalan tiszteletben s hódolatban, törhetlen hűség s szeretetben; melengető kézzel szityvas ápolva kebleinkben a lelkesedést, mely a *Dávidot* követő *Ethai* ajkairól e nemes felkiáltást fakaszták egykoron: „*Bárhol légy uram, királyom! halálban vagy életben, ott lesz a te szolgád.*“ (II. kir. k. XV. 21.) egy óhajban, egy imában olvadva össze sziveink: „*Éljen a király!*“ (I. kir. k. X. 24)

Feledhetlen bölcsünk *Deák Ferencz* magasztos példája fűzze össze egy családdá, szétoszthatlan családdá e haza testvérnepeit, a haza önzetlen szeretetében, nagy érdekeinek hű, önfeláldozó szolgálatában, a halálig.

Avagy lehet-e nem szeretni, a szív egész hevével, nem lelkesülni ily anyáért, melyet a hős *Dessewfy Aurél* szép szavai szerint: „*Szeretni nem csupán kötelesség, de nem is érdem; hanem minden nemesebb kebelre oly*

erkölcsi kénytelenség, melytől épen úgy nem válhatik meg, mint önmagától“.

Athen örök nevü szónoka, *Demosthenes*, vetélytársa *Aeschines* elleni egyik leghatásosabb beszédében, az igaz honfi arczképét ecsetelve erkölcsi teljes nagyságában kortársai előtt szokott ékesszólásával, jellemző magasztos vonása gyanánt tünteti fel, hogy míg mások apának s anyának születnek, s a sorstól rendelt, természetes kimulást várják; az igaz honfi a hazának születik, hazája szabadsága és holdogságáért halálba rohanni kész, s iszonyatosabbnak tartja hazája szégyenét s fiainak megbecstelenítő leigázását ezer halál kinjainál.

S mi gyászoló hallgatók! a hazafiság csodáit művelő ősök unokái, *magyarok s románok*, kik mint ikertestvérek, mintegy a haza kettős emlőin ugyanazon anyatej édességét szívjuk éltető táplálékul kebleinkbe, mi ne tudnók, ne éreznök-e, hogy a haza érdekei, a mi érdekeink? a haza nagysága, szabadsága, boldogsága, a mi nagyságunk, szabadságunk, boldogságunk?

Szent szó a haza neve: „*melyen állasz, szent a föld.*“ (*Móz. II. k. III. 5.*) szentek a haza érdekei. Ugy de miként az erdők legnagyobb fája is, földbe eresztett gyökeréből felsarjadzott, s egymásba szorosan összeszőtt vékony szállakon függ; úgy nem-e a saját körükben hazafias kötelmeiket hiven teljesítő egyes honpolgárok összhangzatos önzetlen közreműködésén, mint megingathatlan alapon nyugszik a haza jóléte, ereje, dicsősége?!

Legyen tehát drága hazánk a központ, mely körül egyesüljenek mindnyájunk gondolatai, érzelmei; füzzenek össze áldott kebléhez mindnyájunkat a lángoló szeretet láthatlan lánczai; s ha vannak e haza gyermekei között korcsszülöttek, kiknek sziveiből aljas érdekek a honfisziv e legnemesebb érzelmét kitepték, azok hallják meg s kövessék sz. *Agoston* szavait: „*veniant et ipsi, agnoscant et ipsi, ament et ipsi.*“ (*S Aug. serm. 138 in Joan. c. 10.*) jöjjenek ök is, ismerjék ök is, szeressék drága anyánkat ök is. E szeretetben egyesülve, találja fel bennünk mindnyájunkban a közügy hű szolgálait, erős támaszait; s *Deák Ferencz* magasztos jelszava szerint: a hazát nem kockáztatva semmiért, de készek a hazáért mindent kockáztatni, álljuk meg helyünket rendületle-

nül a haza életeért vivott nemes küzdelmünkben minden viszontagság között, ha kell — a halálig, s haldokolva is őt üdvözölve, reá ég áldását esdve repüljön fel lelünk a boldog lelkek országába: „*Ave patria ! morituri te salutant !*“

A hazaszeretet diszes erénye mellett szálljon le reánk nagy bölcsünk *Deák Ferencz* élete példájából drága örökség gyanánt, szálljon le unokáinkra nemzedékről nemzedékre, *az igazság s méltányosság nemes érzülete*, hogy a magán- s közpálya minden térein az egymás jogai s érdekei iránti kölcsönös tisztelet vezérelve lépteinket, közöttünk a barátságos összetartás s testvéries egyetértés, századokra, örök időkre gránitsziklává megszilárdíttassék, s e hon népeit ne kényszerű viszonyok erőszaká füzze össze kelletlen, bomlatag együttlétre; hanem mint jó barát jó barát mellett, mint hű testvér, hű testvér mellett; együtt éljünk, együtt haljunk, összeforrva életre halálra!

Mit szóljak még?

„*Me certe —* mondá *Darius* katonatisztjei tanácsában az Arbela melletti csata után — *in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna*“ (Curtius I. 5. c. 24.) kitartó, lankadatlan küzdelem, s küzdelem által fényes győzelem, im halhatatlan *Deák Ferenczünk* élete!

„*A mult csak példa legyen most!*“ Magasztos példája tengeren fénylő pharos gyanánt világítsa be utainkat, hogy „*küzdeve honért*“, karjainkon nagy szive drága eszményképét, a hazát, irigyelt boldogságra, diadalra emeljük!

És lesz, hogy a közel jövő befejezi az általa kezdett szép munkát a szabadság aegise alatt; s felélesztve az őszinte testvériség uralmát, megteremti a béke, a nemes *verseny* korszakát a hon testvérnépei között; s lesz, hogy a négy folyam mentén Kárpátoktól Adriáig fog vízhangzani a hon térein a dal, melyet a fájdalom napjaiban látnoki sejtelem fakasztott a költő lantjáról, s melyet immár az elért boldogság élvezete adand új változatban győzelmi énekül egy ország ajkaira:

„Eljöve im, eljöve már

A jobb kor, mely után

Buzgó imádság szálla fel

Százczrek ajakán!“

boldog kor! melynek sugaraiban vajha megdicsőítve áll-
jon e hon, s virulva éljenek népei századokról száza-
dokra!

* * *

És most, hazánk feledhetlen nagy bölcese, oszlopa,
dicsősége! fogadd bánatos üdvözetünket, melyet vérző
ssívvel utánad küldünk az örökkévalóságba!

Aldás s örök béke lengjen szent ereklye gyanánt
köztünk maradt, sir rideg ágyán nyugovó hamvaidra!
A test megszorító bilincseiből kiszabadult lelked pedig
oltsa szomját a tulvilág nagyszerű csodáinak, melyek
varázs fényvel körülragyogják, édes szemléletében. Ha-
ladj a megdicsőült tekinteted előtt megnyilt tulvilág csar-
nokának magas pályáin: „a claritate in claritatem“
(Sz. Pál. II. Kor. III. 18) dicsőségről dicsőségre, fel Isten
trónjáig, és Isten ölen megpihenve, kérd le, esd le ir-
galma malasztjait, szeretete áldásait koronás urunk s
apostoli királyunk felkent fejére, felséges család-
jára, hazánkra, oltáraink- s törvénycsarnokainkra,
tanszékeink s tüzhelyeinkre, reményeink s küzdelmeink-
re, jogaink és fájdalmainkra, hogy ő levén paizsunk,
erős várunk, védő karának ernyőzete alatt a halhatat-
lanság ormairól megdicsőült szemeid boldog s dicső
népet lássanak nagy s dicső haza virányain. Amen

DE BALLOKCSA

10/1/74

AMERICAN

